

Υπόθεση C-700/22

Αίτηση προδικαστικής αποφάσεως

Ημερομηνία καταθέσεως:

15 Νοεμβρίου 2022

Αιτούν δικαστήριο:

Nejvyšší soud (Τσεχική Δημοκρατία)

Ημερομηνία της αποφάσεως του αιτούντος δικαστηρίου:

26 Σεπτεμβρίου 2022

Αναιρεσιόντες:

RegioJet a. s.

STUDENT AGENCY k.s.

Αναιρεσίβλητοι:

České dráhy, a.s.

Správa železnic, státní organizace

Česká republik, Ministerstvo dopravy

[...] ΔΙΑΤΑΞΗ

Το Nejvyšší soud (Ανώτατο Δικαστήριο, Τσεχική Δημοκρατία) [...] στην υπόθεση των αναιρεσιόντων **α) RegioJet a.s.**, [...] **β) STUDENT AGENCY k.s.**, [...] κατά των αναιρεσίβλητων **1) České dráhy, a.s.**, [...] **2) Správa železnic, státní organizace**, (κρατικού οργανισμού σιδηροδρόμων) [...] **3) Česká republika – Ministerstvo dopravy** (Τσεχικής Δημοκρατίας - υπουργείου μεταφορών), [...] με αντικείμενο την επιστροφή κρατικών ενισχύσεων που χορηγήθηκαν παράνομα και την προστασία έναντι του αθέμιτου ανταγωνισμού, που εξετάστηκε από το Městský soud v Praze (πρωτοδικείο Πράγας, Τσεχική Δημοκρατία), με αριθ. Cm 6/2015, επί της αναίρεσης των αναιρεσιόντων κατά της απόφασης του Vrchní soud v Praze (εφετείου Πράγας, Τσεχική Δημοκρατία) της 23ης Σεπτεμβρίου 2020, με αριθ. 3 Cmo 10/2019–463, η οποία διορθώθηκε με διάταξη της 3ης Δεκεμβρίου 2020, με αριθ. 3 Cmo 107/2019–501, καθώς και επί της αναίρεσης

της πρώτης αναιρεσίβλητης κατά της διορθωτικής αυτής διάταξης, διέταξε τα ακόλουθα:

I. [...]

II. Το Ανώτατο Δικαστήριο **ζητεί** από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δυνάμει του άρθρου 267 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, να απαντήσει στο ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

Έχει το άρθρο 108, παράγραφος 3, τελευταίο εδάφιο, της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την έννοια ότι το εθνικό δικαστήριο σε διαδικασία που κινήθηκε κατόπιν αίτησης τρίτου (ανταγωνιστή) υποχρεούται να διατάξει τον δικαιούχο να επιστρέψει την ενίσχυση που χορηγήθηκε κατά παράβαση της εν λόγω διάταξης ακόμα και εάν (έως την ημέρα έκδοσης της απόφασης του δικαστηρίου) η προθεσμία παραγραφής των εξουσιών της Επιτροπής εξέπνευσε, σύμφωνα με το άρθρο 17, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΚ) 2015/1589 του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2015 περί λεπτομερών κανόνων για την εφαρμογή του άρθρου 108 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, γεγονός που συνεπάγεται ότι η χορηγηθείσα ενίσχυση θεωρείται ως υφιστάμενη, σύμφωνα με το άρθρο 1, στοιχείο β', σημείο iv και το άρθρο 17, παράγραφος 3, του ίδιου κανονισμού;

Σ κ ε π τ ι κ ό :

I.

Πραγματικά περιστατικά και διαδικασία ενώπιον των τσεχικών δικαστηρίων

1. Η υπό κρίση διαφορά αφορά (μεταξύ άλλων) την επιστροφή χρηματικής παροχής η οποία, κατά τους αναιρεσείοντες, συνιστά κρατική ενίσχυση χορηγηθείσα παράνομα στην πρώτη αναιρεσίβλητη από τον δεύτερο αναιρεσίβλητο, με τη συμμετοχή του τρίτου αναιρεσίβλητου.

2. Οι αναιρεσείοντες, ως ανταγωνιστές της πρώτης αναιρεσίβλητης, ισχυρίζονται ότι κατόπιν καταβολής του τιμήματος της πώλησης σύμφωνα με τη σύμβαση πώλησης τμήματος επιχείρησης, η οποία συνήφθη στις 26 Ιουνίου 2008 μεταξύ της πρώτης αναιρεσίβλητης ως πωλήτριας και του δεύτερου αναιρεσίβλητου ως αγοραστή, η πρώτη αναιρεσίβλητη έλαβε παράνομα κρατική ενίσχυση, αφενός, διότι το καθορισθέν τίμημα της πώλησης ήταν αυξημένο κατά το ποσό που αναγράφεται στην αγωγή και, αφετέρου, διότι μέσω της καταβολής του τιμήματος της πώλησης με δημόσιους πόρους η πρώτη αναιρεσίβλητη εισέπραξε σε χρήμα την αξία του ίδιου περιουσιακού στοιχείου το οποίο είχε αρχικά αποκτήσει ως εισφορά σε είδος από το Δημόσιο με σκοπό τη διαχείριση σιδηροδρομικής υποδομής προς το δημόσιο συμφέρον.

3. Το πρωτοβάθμιο δικαστήριο (Městský soud v Praze [πρωτοδικείο Πράγας]) με απόφαση της 6ης Φεβρουαρίου 2019 [...] απέρριψε την αγωγή. Κατόπιν έφεσης που άσκησαν οι αναιρεσείοντες, το εφετείο Vrchní soud v Praze (εφετείο

Πράγας)] με απόφαση της 23ης Σεπτεμβρίου 2020 [...] διατήρησε σε ισχύ την πρωτοβάθμια απόφαση ως προς την ουσία της.

4. Το εφετείο στήριξε την απόφασή του στο γεγονός ότι η Επιτροπή δεν κίνησε διαδικασία για την εικαζόμενη παράνομη ενίσχυση και ότι η προθεσμία παραγραφής έληξε σύμφωνα με το άρθρο 17, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΕ) 2015/1589 του Συμβουλίου. Κατά το εφετείο, η καταβολή του τιμήματος στην υπό κρίση πώληση, ακόμα και αν αποτελεί κρατική ενίσχυση, θα πρέπει να θεωρηθεί ως υφιστάμενη κρατική ενίσχυση, οπότε το δικαστήριο δεν μπορεί να διατάξει την επιστροφή της βάσει του άρθρου 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ.

5. Οι αναιρεσείοντες άσκησαν αναίρεση κατά της απόφασης του εφετείου επικαλούμενοι την εσφαλμένη εφαρμογή του νόμου.

6. Το Ανώτατο Δικαστήριο, κατά την εξέταση της αναίρεσης έκρινε ότι η έκδοση απόφασης εν προκειμένω εξαρτάται από την απάντηση στο ερώτημα εάν η παραγραφή των εξουσιών της Επιτροπής στο πλαίσιο ανάκτησης των ενισχύσεων εμποδίζει τα εθνικά δικαστήρια, που εφαρμόζουν άμεσα το άρθρο 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ, να διατάξουν τους δικαιούχους να επιστρέψουν ενίσχυση μη κοινοποιηθείσα στην Επιτροπή, σύμφωνα με το εν λόγω άρθρο.

II.

Σχετικές διατάξεις του εθνικού δικαίου

7. Η επίλυση των ζητημάτων που εγείρονται εν προκειμένω στηρίζεται στις άμεσα εφαρμοστέες διατάξεις του δικαίου της Ένωσης. Οι διατάξεις του εθνικού δικαίου δεν έχουν εφαρμογή.

III.

Σχετικές διατάξεις του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης

8. Σύμφωνα με το άρθρο 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, ενισχύσεις που χορηγούνται υπό οποιαδήποτε μορφή από τα κράτη ή με κρατικούς πόρους και που νοθεύουν ή απειλούν να νοθεύσουν τον ανταγωνισμό διά της ευνοϊκής μεταχειρίσεως ορισμένων επιχειρήσεων ή ορισμένων κλάδων παραγωγής είναι ασυμβίβαστες με την εσωτερική αγορά, κατά το μέτρο που επηρεάζουν τις μεταξύ κρατών μελών συναλλαγές, εκτός αν οι Συνθήκες ορίζουν άλλως.

9. Σύμφωνα με το άρθρο 108, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, η Επιτροπή, σε συνεργασία με τα κράτη μέλη, εξετάζει διαρκώς τα καθεστώτα ενισχύσεων που υφίστανται στα κράτη αυτά. Τους προτείνει τα κατάλληλα μέτρα που απαιτεί η προοδευτική ανάπτυξη και η λειτουργία της εσωτερικής αγοράς.

10. Σύμφωνα με το άρθρο 108, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, αν η Επιτροπή διαπιστώσει, αφού τάξει προηγουμένως στους ενδιαφερομένους προθεσμία για να υποβάλουν τις παρατηρήσεις τους, ότι ενίσχυση που χορηγείται

από ένα κράτος ή με κρατικούς πόρους δεν συμβιβάζεται με την εσωτερική αγορά κατά το άρθρο 107, [ή] ότι η ενίσχυση αυτή εφαρμόζεται καταχρηστικώς, αποφασίζει ότι το εν λόγω κράτος οφείλει να την καταργήσει ή να την τροποποιήσει εντός προθεσμίας που η ίδια καθορίζει.

11. Σύμφωνα με το άρθρο 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ, η Επιτροπή ενημερώνεται εγκαίρως περί των σχεδίων που αποβλέπουν να θεσπίσουν ή να τροποποιήσουν τις ενισχύσεις, ώστε να δύναται να υποβάλει τις παρατηρήσεις της. Αν κρίνει ότι σχέδιο ενισχύσεως δεν συμβιβάζεται με την εσωτερική αγορά, κατά το άρθρο 107, κινεί αμελλητί τη διαδικασία που προβλέπεται από την προηγούμενη παράγραφο. Το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος δεν δύναται να εφαρμόσει τα σχεδιαζόμενα μέτρα πριν η Επιτροπή καταλήξει σε τελική απόφαση.

12. Σύμφωνα με το άρθρο 1, στοιχείο β', σημείο iv, του κανονισμού (ΕΕ) 2015/1589 του Συμβουλίου, για τους σκοπούς του εν λόγω κανονισμού, ως «υφιστάμενη ενίσχυση» νοείται κάθε ενίσχυση που θεωρείται ότι είναι υφιστάμενη ενίσχυση σύμφωνα με το άρθρο 17 του εν λόγω κανονισμού.

13. Σύμφωνα με το άρθρο 1, στοιχείο γ', του κανονισμού (ΕΕ) 2015/1589 του Συμβουλίου, για τους σκοπούς του εν λόγω κανονισμού, ως «νέα ενίσχυση» νοείται κάθε ενίσχυση, δηλαδή τα καθεστώτα ενισχύσεων και οι μεμονωμένες ενισχύσεις, οι οποίες δεν αποτελούν υφιστάμενη ενίσχυση, καθώς και οι μεταβολές υφιστάμενων ενισχύσεων.

14. Σύμφωνα με το άρθρο 1, στοιχείο στ', του κανονισμού (ΕΕ) 2015/1589 του Συμβουλίου, ως «παράνομη ενίσχυση» νοείται η νέα ενίσχυση η οποία εφαρμόζεται κατά παράβαση του άρθρου 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ.

15. Σύμφωνα με το άρθρο 17, παράγραφοι 1 και 3, του κανονισμού (ΕΕ) 2015/1589 του Συμβουλίου, οι εξουσίες της Επιτροπής για ανάκτηση της ενίσχυσης υπόκεινται σε δεκαετή προθεσμία παραγραφής (παράγραφος 1). Κάθε ενίσχυση της οποίας η περίοδος παραγραφής έχει εκπνεύσει, θεωρείται ως υφιστάμενη ενίσχυση (παράγραφος 3).

IV.

Σκεπτικό της απόφασεως περί παραπομπής

16. Πρέπει να επισημανθεί ότι το υποβληθέν ερώτημα αφορά αποκλειστικά την υποχρέωση του δικαιούχου να επιστρέψει την ενίσχυση αυτή καθαυτήν (ήτοι χωρίς άλλες ενδεχόμενες αξιώσεις βάσει του άρθρου 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ, απορρέουσες από τη χορήγηση παράνομης ενίσχυσης, όπως για παράδειγμα τόκους επί της πρόωρα χορηγηθείσας ενίσχυσης ή αποζημίωση).

17. Αξίζει επίσης να τονιστεί ότι, εν προκειμένω, στη διαδικασία ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου κρίσιμο δεν είναι το ζήτημα της προθεσμίας παραγραφής του (κατά τα λοιπά βάσιμου) δικαιώματος ανάκτησης της ενίσχυσης που

χορηγήθηκε παράνομα βάσει της άμεσης εφαρμογής του άρθρου 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ, αλλά μόνον το ζήτημα εάν ο δικαιούχος υποχρεούται να επιστρέψει επίσης μια ενίσχυση, η οποία σύμφωνα με το άρθρο 1, στοιχείο β', σημείο iv, σε συνδυασμό με το άρθρο 17, παράγραφος 3, του κανονισμού (ΕΕ) 2015/1589 του Συμβουλίου, κατόπιν λήξης της προβλεφθείσας προθεσμίας παραγραφής, θεωρείται υφιστάμενη ενίσχυση, ήτοι ενίσχυση στην οποία (τουλάχιστον βάσει του γράμματος των εν λόγω διατάξεων) δεν εφαρμόζεται (τουλάχιστον για το μέλλον) το άρθρο 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ.

18. Οι μνημονευθείσες διατάξεις του δικαίου της Ένωσης δεν δίνουν απάντηση, χωρίς να αφήνουν περιθώριο για εύλογες αμφιβολίες, στο ερώτημα πώς επηρεάζει η παραγραφή των εξουσιών της Επιτροπής, στο πλαίσιο ανάκτησης ενίσχυσης σύμφωνα με το άρθρο 17, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΕ) 2015/1589 του Συμβουλίου, την υποχρέωση του δικαιούχου να επιστρέψει ενίσχυση χορηγηθείσα κατά παράβαση του άρθρου 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ, υποχρέωση η οποία θα δέσμευε τον δικαιούχο (σε άλλη περίπτωση) λόγω της άμεσης εφαρμογής της εν λόγω διάταξης, ή στο ερώτημα εάν τα εθνικά δικαστήρια υποχρεούνται να διατάσσουν την εκπλήρωση της εν λόγω υποχρέωσης (πρβλ. αιτιολογική σκέψη 25 του κανονισμού (ΕΕ) 2015/1589 του Συμβουλίου, πρβλ. επίσης, για παράδειγμα, τις αποφάσεις του Δικαστηρίου της 11ης Ιουλίου 1996, *Syndicat français de l'Express international [SFEI] κ.λπ. κατά La Poste κ.λπ.*, C-39/94, καθώς και της 8ης Δεκεμβρίου 2011, *Residex Capital IV CV κατά Gemeente Rotterdam*, C-275/10).

19. Στην αιτιολογική σκέψη 26 του κανονισμού (ΕΕ) 2015/1589 του Συμβουλίου προβλέπεται ότι, για λόγους ασφάλειας δικαίου, είναι σκόπιμο να θεσπισθεί δεκαετής προθεσμία παραγραφής για τις παράνομες ενισχύσεις, μετά την εκπνοή της οποίας δεν μπορεί να διαταχθεί ανάκτηση. Ωστόσο, δεν είναι σαφές εάν ο περιορισμός αυτός και οι συνέπειές του αφορούν αποκλειστικά την ενδεχόμενη έκδοση απόφασης από την Επιτροπή (σύμφωνα με το άρθρο 16 του εν λόγω κανονισμού) ή εάν ορισμένα από τα αποτελέσματα της εν λόγω διάταξης μπορούν να προκύψουν (και) κατά την έκδοση απόφασης από εθνικό δικαστήριο βάσει της άμεσης εφαρμογής του άρθρου 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ.

20. Επιπλέον, στην ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με την εφαρμογή των κανόνων για τις κρατικές ενισχύσεις από τα εθνικά δικαστήρια (2021/C 305/01) αναφέρεται, αφενός, ότι ο κανονισμός (ΕΕ) 2015/1589 του Συμβουλίου δεν περιλαμβάνει καμία διάταξη σχετικά με τις εξουσίες και τις υποχρεώσεις των εθνικών δικαστηρίων (παράγραφος 70), τονίζεται δε, αφετέρου, ότι κατά την εφαρμογή των κανόνων για τις κρατικές ενισχύσεις, ο ρόλος των εθνικών δικαστηρίων περιορίζεται στο να εκτιμούν αν το μέτρο ενίσχυσης αποτελεί υφιστάμενη ενίσχυση κατά την έννοια του άρθρου 108, παράγραφος 1 ΣΛΕΕ (παράγραφος 69).

21. Κατά το αιτούν δικαστήριο, οι επίμαχες διατάξεις του δικαίου της Ένωσης δεν παρέχουν μονοσήμαντη απάντηση στο υπό κρίση ερώτημα (ή δεν συνιστούν *acte clair*).

22. Το Δικαστήριο αποφάνθηκε, με διάφορες αποφάσεις του, επί της προβληματικής και των συνεπειών της παρέλευσης της προθεσμίας παραγραφής των εξουσιών της Επιτροπής στο πλαίσιο ανάκτησης ενίσχυσης σύμφωνα με το άρθρο 17, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΕ) 2015/1589 του Συμβουλίου (ή, προγενέστερα, σύμφωνα με το άρθρο 15, παράγραφος 1, του κανονισμού [ΕΚ] 659/1999 του Συμβουλίου, της 22ας Μαρτίου 1999, για τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του άρθρου 93 της συνθήκης ΕΚ). Τούτο όμως προέκυψε στο πλαίσιο διαφορετικών πραγματικών περιστατικών ή εκτίμησης άλλων αξιώσεων σε σχέση με την υπό κρίση υπόθεση.

23. Με την απόφαση της 5ης Οκτωβρίου 2006 στην απόφαση Transalpine Ölleitung in Österreich GmbH κ.λπ κατά Finanzlandesdirektion für Tirol κ.λπ., C-368/04, το Δικαστήριο διατύπωσε μία γενική αρχή, σύμφωνα με την οποία ο εν λόγω κανονισμός κωδικοποιεί και θεμελιώνει την πρακτική της Επιτροπής σχετικά με εξέταση των κρατικών ενισχύσεων, ενώ δεν περιλαμβάνει καμιά διάταξη σχετικά με τις εξουσίες και τις υποχρεώσεις των εθνικών δικαστηρίων που διέπονται πάντοτε από τις διατάξεις της Συνθήκης, όπως έχουν ερμηνευθεί από το Δικαστήριο

24. Επιπρόσθετα, με την απόφαση της 16ης Απριλίου 2015 στην υπόθεση Τράπεζα Eurobank Ergasias ΑΕ κατά Αγροτικής Τράπεζας της Ελλάδος ΑΕ (ΑΤΕ), C-690/13, το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι, σύμφωνα με το άρθρο 1, σημείο β', του κανονισμού 659/1999, ορισμένη ενίσχυση μπορεί να χαρακτηριστεί υφιστάμενη εάν είχε χορηγηθεί μετά την έναρξη ισχύος της Συνθήκης στο οικείο κράτος μέλος, αλλά έχει παρέλθει η δεκαετής προθεσμία παραγραφής που προβλέπει το άρθρο 15, παράγραφος 3, του εν λόγω κανονισμού, με αποτέλεσμα στην περίπτωση χορήγησης τέτοιας ενίσχυσης το κράτος μέλος να μην υποχρεούται να τηρήσει τη διαδικασία προηγούμενου ελέγχου που προβλέπει το άρθρο 88, παράγραφος 3, ΕΚ. Τούτο κρίθηκε στο πλαίσιο εκτίμησης συγκεκριμένης ενίσχυσης υπό τη μορφή προνομίου παρεχόμενου σε τράπεζα κοινωφελούς χαρακτήρα, το οποίο συνίστατο στη δυνατότητα μονομερούς σύστασης υποθήκης δυνάμει εθνικής διάταξης του 1929 ή στο πλαίσιο εκτίμησης του ζητήματος εφαρμογής ή μη της εν λόγω εθνικής διάταξης. Επομένως, το κρίσιμο στην υπόθεση εκείνη ζήτημα δεν αφορούσε την υποχρέωση του εθνικού δικαστηρίου να διατάξει τον δικαιούχο, κατόπιν αγωγής ασκηθείσας από ανταγωνιστή του δικαιούχου αυτού, να επιστρέψει την ενίσχυση που του χορηγήθηκε σε χρήμα (ή να επιστρέψει τη χορηγηθείσα χρηματική παροχή στον οργανισμό που χορήγησε την ενίσχυση).

25. Με την απόφαση της 30ής Απριλίου 2002 στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις T-195/01 και T-207/01, Government of Gibraltar κατά Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, το Πρωτοδικείο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (νυν Γενικό Δικαστήριο) έκρινε ότι η προθεσμία παραγραφής του άρθρου 15 του κανονισμού 659/1999 ουδόλως συνιστά την έκφραση μιας γενικής αρχής μετατρέπουσας μια νέα ενίσχυση σε υφιστάμενη ενίσχυση, αλλά αποκλείει απλώς την ανάκτηση των ενισχύσεων που χορηγήθηκαν περισσότερο από μία δεκαετία πριν από την πρώτη παρέμβαση της Επιτροπής.

26. Ακόμη όμως και σε αυτή την περίπτωση, η ως άνω διαπίστωση δεν διατυπώθηκε σε σχέση με την εκτίμηση της υποχρέωσης να διαταχθούν οι δικαιούχοι από το εθνικό δικαστήριο να επιστρέψουν την χρηματική ενίσχυση βάσει της άμεσης εφαρμογής του άρθρου 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ (ή του άρθρου 88, παράγραφος 3, συνθήκης ΕΚ), αλλά στο πλαίσιο ελέγχου της απόφασης της Επιτροπής για την κίνηση της επίσημης διαδικασίας έρευνας βάσει του άρθρου 88, παράγραφος 2, της συνθήκης ΕΚ και του κανονισμού 659/1999.

27. Επί του ζητήματος της φύσης της προθεσμίας του άρθρου 17, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΕ) 2015/1589 του Συμβουλίου (ή του άρθρου 15, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΚ) 659/1999 του Συμβουλίου), το Δικαστήριο αποφάνθηκε με τις αποφάσεις της 5ης Μαρτίου 2019, *Eesti Pagar AS κατά Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus και Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium*, C-349/17, καθώς και της 30ής Απριλίου 2020, *Nelson Antunes da Cunha, Lda κατά Instituto de Financiamento da Agricultura e Pescas IP (IFAP)*, C-627/18. Έκρινε ότι η προβλεπόμενη στην οικεία διάταξη προθεσμία παραγραφής αφορά αποκλειστικά εξουσίες της Επιτροπής στο πλαίσιο ανάκτησης ενισχύσεων και δεν δύναται να εφαρμοστεί στις διαδικασίες που διεξάγονται από αρμόδιες κρατικές αρχές σε υποθέσεις ανάκτησης παράνομων ενισχύσεων.

28. Στις εν λόγω αποφάσεις το Δικαστήριο εξέτασε, ωστόσο, το ζήτημα της σημασίας της προθεσμίας παραγραφής που προβλέπεται στην εν λόγω διάταξη σε σχέση με τη δυνατότητα παραγραφής (κατά τα λοιπά ενδεχομένως βάσιμων) αξιώσεων προβαλλόμενων σε διαδικασία ενώπιον εθνικού δικαστηρίου, σύμφωνα με το άρθρο 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ (ή κατόπιν απόφασης της Επιτροπής σύμφωνα με το άρθρο 16 του κανονισμού (ΕΕ) 2015/1589 του Συμβουλίου). Εν προκειμένω, η έκδοση απόφασης από το αιτούν δικαστήριο δεν εξαρτάται από την εκτίμηση του παραδεκτού της ένστασης παραγραφής της πρώτης αναιρεσίβλητης ως δικαιούχου ενίσχυσης σε σχέση με τις (κατά τα λοιπά ενδεχομένως βάσιμες) αξιώσεις που απορρέουν από το άρθρο 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ, αλλά από την απάντηση στο ζήτημα εάν η πρώτη αναιρεσίβλητη, ως δικαιούχος ενίσχυσης, υποχρεούται να επιστρέψει και τη μη κοινοποιηθείσα ενίσχυση η οποία κατόπιν παρέλευσης της προθεσμίας παραγραφής του άρθρου 17, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΕ) 2015/1589 του Συμβουλίου θεωρείται (εφεξής) ως υφιστάμενη ενίσχυση (αλλά δεν καθίσταται νόμιμη με αναδρομική ισχύ).

29. Πέραν από την ίδια την εκτίμηση των συνεπειών της παραγραφής των εξουσιών της Επιτροπής σύμφωνα με το άρθρο 17, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΕ) 2015/1589 του Συμβουλίου, κρίσιμη είναι και η διαπίστωση του Δικαστηρίου στις υποθέσεις της 5ης Οκτωβρίου 2006, *Transalpine Ölleitung in Österreich GmbH κ.λπ. κατά Finanzlandesdirektion für Tirol κ.λπ.*, C-368/04, καθώς και της 12ης Φεβρουαρίου 2008, *Centre d'exportation du livre français (CELF), Ministre de la Culture et de la Communication κατά Société internationale de diffusion et d'édition (SIDE)*, C-199/06, σύμφωνα με την οποία η απόφαση της Επιτροπής που κηρύσσει μη κοινοποιηθείσες ενισχύσεις συμβατές

με την εσωτερική αγορά δεν αίρει τον παράνομο χαρακτήρα των πράξεων, οι οποίες είναι ανίσχυρες διότι ελήφθησαν κατά παραβίαση της απαγόρευσης του άρθρου 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ. Εντούτοις, το Δικαστήριο διαπίστωσε επίσης ότι από το άρθρο αυτό δεν απορρέει υποχρέωση του εθνικού δικαστηρίου να διατάξει τον δικαιούχο να επιστρέψει την (πρόωρα) χορηγηθείσα ενίσχυση όταν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει ήδη εκδώσει απόφαση που διαπιστώνει τη συμβατότητα της ενίσχυσης αυτής με την εσωτερική αγορά. Τούτο δεν θίγει την υποχρέωση των δικαιούχων να καταβάλουν τόκους για όσο διαρκεί η παράνομη κατάσταση ή να αποκαταστήσουν τη ζημία που προκλήθηκε από τον παράνομο χαρακτήρα της χορηγηθείσας ενίσχυσης.

30. Κατ' αναλογία, στην υπόθεση της 23ης Ιανουαρίου 2019, *Presidenza del Consiglio dei Ministri κατά Fallimento Traghetti del Mediterraneo SpA*, C-387/17, το Δικαστήριο έκρινε ότι η εκπονή της προθεσμίας παραγραφής που προβλέπεται στο άρθρο 15, παράγραφος 1, του κανονισμού 659/1999 δεν δύναται να έχει ως αποτέλεσμα την αναδρομική νομιμοποίηση των παράνομων κρατικών ενισχύσεων, λόγω και μόνον του ότι αυτές καθίστανται υφιστάμενες ενισχύσεις κατά την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο β', σημείο iv, ούτε, ως εκ τούτου, να στερήσει νομικού ερείσματος αγωγή αποζημιώσεως που ασκήθηκε κατά του οικείου κράτους μέλους από ιδιώτες και από ανταγωνιστές που επηρεάζονται από τη χορήγηση της παράνομης ενισχύσεως.

31. Ωστόσο, στις εν λόγω αποφάσεις το Δικαστήριο δεν εξέτασε το ζήτημα ποιες είναι οι συνέπειες της παρέλευσης της εν λόγω προθεσμίας παραγραφής επί της υποχρέωσης του δικαιούχου να επιστρέψει την ενίσχυση που χορηγήθηκε (αρχικώς) κατά παράβαση του άρθρου 108, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, μέσω άμεσης εφαρμογής του άρθρου αυτού.

32. Επομένως, κατά το αιτούν δικαστήριο οι εν λόγω διατάξεις του δικαίου της Ένωσης δεν αποτελούν εν προκειμένω *acte éclairé*.

33. Συνοψίζοντας, η ουσία του υποβληθέντος ερωτήματος είναι εάν (η ίδια) η παρέλευση της προθεσμίας παραγραφής των εξουσιών της Επιτροπής σύμφωνα με το άρθρο 17, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΕ) 2015/1589 του Συμβουλίου (και κατά τη διάρκεια της διαδικασίας ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου), που έχει ως συνέπεια να θεωρείται η ενίσχυση ως υφιστάμενη σύμφωνα με το άρθρο 1, στοιχείο β', σημείο iv και το άρθρο 17, παράγραφος 3, του εν λόγω κανονισμού, αποκλείει την υποχρέωση του εθνικού δικαστηρίου να διατάξει τον δικαιούχο να επιστρέψει (μη κοινοποιηθείσα) ενίσχυση δυνάμει άμεσης εφαρμογής του άρθρου 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ.

34. Κατά το αιτούν δικαστήριο, για την απάντηση στο εν λόγω ερώτημα θα μπορούσε καταρχάς να γίνει δεκτό (αν και όχι χωρίς εύλογες αμφιβολίες) ότι, εφόσον από την άμεση εφαρμογή του άρθρου 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ δεν προκύπτει η υποχρέωση του εθνικού δικαστηρίου να διατάξει τον δικαιούχο να επιστρέψει την πρόωρα χορηγηθείσα ενίσχυση, στην περίπτωση όπου η Επιτροπή έχει ήδη εκδώσει απόφαση που διαπιστώνει τη συμβατότητα της εν λόγω

ενίσχυσης με την εσωτερική αγορά, κατά μείζονα λόγο δεν είναι δυνατό το δικαστήριο να επιβάλει τέτοια υποχρέωση δυνάμει του εν λόγω άρθρου, όταν, συνεπεία αντικειμενικής παρέλευσης της προθεσμίας παραγραφής, η Επιτροπή δεν θα εκδώσει (ή δεν δύναται να εκδώσει) τέτοια απόφαση.

V.

[...]

ΕΓΓΡΑΦΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ